

رشد آموزش جغرافیا به شماره ۱۰۰ رسید

جشنی برای جغرافیای صد شمارهای

سمانه آزاد

اشاره

مراسم نکوداشت انتشار صدمین شماره مجله رشد آموزش جغرافیا، در آخرین روزهای مهر ماه در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی برگزار شد. در این مراسم همکاران قدیمی مجله، همان کسانی که نخستین شماره‌ها را با سختی‌های فراوان منتشر کرده بودند و نیز همکاران فعلی مجله، حضور داشتند. قرار بر این بود «استاد محمدحسن گنجی» یا به قول محمد ناصری «گنج جغرافیای ایران» نیز در این مراسم حضور داشته باشد و به پاس همکاری‌ها و همیاری‌هایش با مجله رشد آموزش جغرافیا مورد تقدیر قرار بگیرد اما تقدیر چنین بود که در این مراسم تنها یاد و خاطره بنیان‌گذار دانش جغرافیای نوین ایران گرامی داشته شود.

مراسم نکوداشت انتشار صدمین شماره مجله رشد آموزش جغرافیا علاوه بر همه اتفاقاتی که در این گونه مراسم مرسوم است، با حاشیه‌هایی نیز همراه بود. از جمله سخنان دکتر داریوش مهرشاهی درباره نحوه ورودش به رشته جغرافیا و دشواری‌های تألیف کتاب‌های درسی جغرافیا در دوران پس از انقلاب اسلامی

می‌گویند از روزی که انسان به زمین قدم نهاده، به محیطی وارد شده است که موضوع اصلی علم جغرافیاست. شاید به همین دلیل هم باشد که قدمت دانش جغرافیا را به اندازه حضور انسان بر کره زمین می‌دانند. دانشی که تا پیش از انقلاب اسلامی و در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی زیر سایه سنگین دانش تاریخ بوده اما پس از انقلاب گروه جغرافیا به یکی از گروه‌های فعال این سازمان تبدیل شده است. شاهد این موضوع هم انتشار فصل‌نامه رشد آموزش جغرافیاست که در کنار فصل‌نامه تحقیقات جغرافیایی، تنها نشریه‌های جغرافیایی کشور را شامل می‌شوند. حالا این فصل‌نامه پس از ۲۷ سال انتشار و گام برداشتن در راه کمک به آموزگاران جغرافیا برای آموزش بهتر فرزندان ایران، به صدمین شماره خود رسیده است. سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی نیز به رسم خود و به این بهانه، همکاران این مجله را دور هم جمع کرد تا هم یاران دیرین با هم دیداری داشته باشند و هم به پاس خدماتشان مورد تقدیر قرار گیرند.

از زبان دکتر عبدالرضا فرجی‌راد تا هشدارهای دکتر مهدی چوبینه درباره «عواقب بی‌مهری به آموزش جغرافیا».

مراسم نکوداشت انتشار یکصدمین شماره مجله رشد آموزش جغرافیا، با نمایش فیلمی از افرادی آغاز شد که این نشریه به همت آن‌ها پایه‌گذاری شده و استمرار یافته است. از زنده‌یادان دکتر حسن شکویی نخستین سردبیر مجله، حسن وحدانی‌تبار، وحید شیخ‌الاسلامی و دکتر مصطفی مؤمنی تا همکاران کنونی آن همچون دکتر سیاوش شایان، دکتر مهدی چوبینه، دکتر بهلول علیجانی و دکتر عبدالرضا فرجی‌راد.

پس از نمایش این فیلم، **محمد ناصری**، مدیر دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی، در سخنانی به تأثیر ثبات قدم همه همکاران مجله رشد آموزش جغرافیا در رسیدن آن به شماره صدم اشاره کرد و گفت: «معمولاً مجله‌های تخصصی و علمی عمر زیادی ندارند و آنچه باعث شده رشد آموزش جغرافیا تا صد شماره دوام بیاورد، به خاطر ثبات قدم همه کسانی است که به عنوان سردبیر، مدیر داخلی و اعضای هیئت تحریریه مجله مشغول به فعالیت بودند. انتشار مجلات رشد بیش از هر چیز مدیون ثبات قدم آن‌هاست بنابراین، باید به آن‌ها دست مریزاد گفت.»

وی سپس به آشنایی خود با دکتر سیاوش شایان و دکتر مهدی چوبینه، سردبیر و مدیر داخلی کنونی، مجله اشاره کرد و افزود: «سال ۱۳۶۴ بود که نخستین مجله رشد آموزش جغرافیا منتشر شد. پیش از آن دست‌اندرکاران وقت تصمیم گرفتند انتشار مجلات تخصصی را که تا آن زمان برعهده دفتر تألیف کتب درسی بود، به دفتر انتشارات کمک آموزشی واگذار کنند تا به این ترتیب چاپ و توزیع مجلات از انضباط بیشتری برخوردار شوند. در همان سال‌ها بود که با دکتر سیاوش شایان آشنا شدم. البته پیش

از آن و زمانی که سردبیر مجله رشد جوان بودم، با ایشان همکاری داشتم اما از آن پس بود که ارتباطات ما بیشتر شد و با بزرگواری به نام دکتر مهدی چوبینه هم آشنا شدم. می‌توانم شهادت دهم طی همه این سال‌ها، هرگاه این دو بزرگوار را دیده‌ام، احساس شرف کرده و روحیه گرفته‌ام.»

ناصری در ادامه به ویژگی‌های مجله رشد آموزش جغرافیا از جمله ارتباط گسترده آن با دفتر تألیف سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی و دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی و نیز انضباط آن اشاره کرد و این مجله را تریبونی برای ارتباط دفتر تألیف و گروه جغرافیا با مخاطبان در حوزه تازه‌ترین اخبار و تغییرات دانست.

وی همچنین به ارتقای استانداردهای مطبوعاتی مجلات رشد، از جمله مجله رشد آموزش جغرافیا، اشاره کرد و ادامه داد: «به نظر می‌رسد در سال‌هایی که گذشته، استانداردهای مطبوعاتی مجله ارتقا پیدا کرده است. یکی از دلایل این موضوع نیز همراهی هیئت تحریریه مجلات است. در واقع، تخصصی بودن یک مجله مانند رشد آموزش جغرافیا و استفاده از ظرفیت مطبوعات نه تنها هیچ منافاتی با یکدیگر ندارند بلکه چنین مجله‌هایی باید از قالب‌های مطبوعاتی بهره ببرند که به نظرم این اتفاق در این مجله مد نظر بوده است.»

مدیرکل دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی در ادامه به بخشی از نتایج نظرسنجی دفتر مطالعات از مخاطبان درباره مجله رشد آموزش جغرافیا پرداخت. به گفته وی ۵۹/۹ درصد مخاطبان این مجله زنان و ۴۰/۱ درصد مردان هستند. بیشترین تعداد مخاطبان نیز در گروه سنی ۳۱ تا ۳۵ سال قرار دارند.

ناصری بخش دیگری از نتایج این نظرسنجی را این چنین ارائه داد: «از نظر تحصیلات، ۶۹ درصد مخاطبان مدرک لیسانس،

۱۴/۸ درصد فوق لیسانس، ۱۳/۴ فوق دیپلم و ۷ درصد نیز مدرک دکترا دارند.

همچنین ۷۴ درصد از مخاطبان این مجله بیش از ۲۰ سال سابقه تدریس دارند. ضمناً از نظر مخاطبان، مجله متوسط رو به بالا ارزیابی شده است.»

مطالبات معلمان از مجله رشد آموزش جغرافیا موضوع دیگری بود که ناصری در ادامه سخنان خود با استناد به نتایج این نظرسنجی به آن‌ها اشاره کرد: «در این نظرسنجی آموزگاران مطالباتی داشته‌اند؛ از جمله توجه بیش از پیش به کتاب‌های درسی، روش‌های تدریس جغرافیا، جغرافیای آب، هوا و خاک؛ چگونگی استفاده از فناوری‌های آموزشی در آموزش جغرافیا، ایران‌شناسی و جغرافیای ایران، روش تحقیق در جغرافیا، پژوهش‌های جدید در حوزه جغرافیا و معرفی گروه‌های آموزشی جغرافیا در مناطق.

علاوه بر این، معلمان خواستار دریافت تازه‌ترین اخبار ایران و جهان در حوزه جغرافیا، شناخت منابع و انجمن‌های معتبر در این حوزه و همچنین دسترسی به تجربه‌های معلمان دیگر در آموزش جغرافیا شده‌اند.»

محمد ناصری در پایان سخنانش اظهار امیدواری کرد که اعضای هیئت تحریریه مجله رشد آموزش جغرافیا در ادامه راه انتشار این مجله به نتایج این نظرسنجی و مطالبات آموزگاران توجه بیشتری داشته باشند.

وقتی سیاست وارد جغرافیا شد

دکتر عبدالرضا فرجی‌راد، نخستین مدیر داخلی مجله رشد آموزش جغرافیا دومین سخنران این مراسم بود. وی در این بخش به مشکلات تألیف کتاب‌های درسی پس از انقلاب اسلامی و دستاوردهای گروه جغرافیا در این زمینه اشاره کرد و

گفت: «من به‌عنوان فردی که از ابتدای انقلاب اسلامی تا به حال دستی در آموزش جغرافیا و نیز تهیه مجله رشد آموزش جغرافیا داشته‌ام است، باید این نکته را یادآوری کنم که تغییر کتاب‌های درسی و تألیف کتاب‌های جدید با مشکلات زیادی از جمله کمبود وقت و نیروی انسانی مواجه بود. چراکه در ابتدای انقلاب لازم بود کتاب‌های درسی جدیدی به سرعت و براساس اصول انقلاب اسلامی تألیف شوند. از سوی دیگر، به دلیل حساسیت کار سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی بسیاری از کارشناسان به‌خصوص در زمینه علوم انسانی و اجتماعی تغییر کردند. طبیعتاً در این شرایط افرادی مسئولیت گروه‌های آموزشی را برعهده گرفتند که تجربه زیادی در این زمینه نداشتند و تنها همت و عشقی که به انقلاب داشتند سبب می‌شد که شبانه‌روز و با حساسیت زیاد، همه فکر و نیروی خود را صرف تألیف کتاب‌های درسی جدید کنند.»

وی در ادامه به فعالیت‌های گروه آموزشی جغرافیا پرداخت و گفت: «تا پیش از انقلاب اسلامی، گروه جغرافیا گروهی بسیار حاشیه‌ای بود که زیر سایه رشته تاریخ حرکت می‌کرد اما پس از انقلاب و در برهه‌ای که باید کتاب‌های جدیدی تألیف می‌شدند، افرادی همچون دکتر سیاوش شایان، منصور ملک عباسی، مرحوم وحید شیخ الاسلامی و مرحوم حسن وحدانی تبار وارد گروه جغرافیا شدند و کمک‌های بسیاری کردند. نخستین کاری که این گروه به انجام آن همت گماشت، تغییر کتاب جغرافیا بود. به این ترتیب، به‌جای کتاب جغرافیای کشورهای صنعتی که به معرفی هفت کشور صنعتی می‌پرداخت، کتاب جغرافیای کشورهای اسلامی را تدوین کردیم. این تقریباً نخستین کتابی بود که عکس‌های جدیدی از مناطق مختلف کشورهای اسلامی در آن آمده بود و البته برای نخستین‌بار در این کتاب بود که سیاست وارد جغرافیا شد. تا آن زمان کتابی پیدا نمی‌شد که در آن سیاست و جغرافیا

پیوند خورده باشند. از همین رو بود که کتاب جغرافیای کشورهای اسلامی در علاقه دانش آموزان به مطالعه جغرافیا تحولی به وجود آورد. البته این کتاب با اعتراض‌هایی از سوی آموزگاران به خصوص خانم‌ها همراه بود؛ چراکه مطالب آن باعث ایجاد سؤال‌هایی برای دانش آموزان و در نتیجه در دسرهایی برای معلمان شده بود.»

برنامه‌ریزی برای تدوین کتاب جغرافیای استان‌ها، سفرهای استانی و جلب همکاری آموزگاران برای تولید این کتاب‌ها از دیگر فعالیت‌های گروه آموزشی جغرافیا در دوران انقلاب اسلامی بود که دکتر عبدالرضا فرجی راد به آن‌ها اشاره کرد: «در ابتدای کار، تقریباً به همه استان‌های کشور سفر کردیم که برای دبیران تعجب‌آور بود. به همین دلیل، درخواست ما مبنی بر کمک به تألیف کتاب‌ها جز از سوی چند استان مانند آذربایجان غربی و چهارمحال و بختیاری چندان جدی گرفته نشد. البته آن‌ها وقتی کتاب‌های جدید را دیدند، متوجه شدند که موضوع جدی است و همین باعث شد از سال‌های بعد وارد گود شوند و به تألیف کتاب‌های درسی کمک کنند.»

دکترای جغرافیا، نتیجه فرار از سربازی!

دکتر داریوش مهرشاهی، عضو گروه جغرافیای دانشگاه یزد است. او گرچه در دوره دبیرستان رشته ریاضی را انتخاب کرده، همواره به ادبیات علاقه داشته است. دکتر مهرشاهی با حضور در مراسم نکوداشت انتشار صدمین شماره مجله رشد آموزش جغرافیا و توضیح دادن درباره نحوه انتخاب رشته جغرافیا در دانشگاه حال و هوای این مراسم را تغییر داد: «بعد از اینکه در کنکور شرکت کردم، در چند دانشگاه از جمله دانشگاه ملی (شهید بهشتی) قبول شدم. البته دلیل شرکت در کنکور و ورود به دانشگاه نه، علاقه به علم، بلکه فرار از سربازی بود! به خاطر فرار از سربازی درس می‌خواندم تا

جایی که انقلاب شد و من از سربازی معاف شدم! پس از گذراندن درس‌های عمومی در سال نخست دانشگاه، نوبت به انتخاب رشته رسید. استادان رشته‌های گوناگون دور هم جمع شده بودند و برای انتخاب رشته به دانشجویان مشاوره می‌دادند. آن زمان رشته جامعه‌شناسی سر زبان‌ها بود و من هم قصد داشتم آن رشته را انتخاب کنم اما وقتی دکتر ایران‌پور جزنی را در گروه جغرافیا دیدم، تحت تأثیر او قرار گرفتم. در واقع، ایشان بسیار خوش تیپ بودند و صدای گیرا و ابهت خاصی داشتند و من که انسانی احساساتی هستم، تحت تأثیر ایشان، رشته جغرافیا را انتخاب کردم! البته بعدها پشیمان نشدم؛ گرچه هنوز هم دوست دارم ادبیات بخوانم!»

تاریخ رشد آموزش جغرافیا

«رشد آموزش جغرافیا در گذر زمان»، عنوان سخنرانی دکتر **سیدمهدی موسی کاظمی** بود که در آن به تحلیل ۹۹ شماره این مجله پرداخته بود.

موسی کاظمی که خود از اعضای هیئت تحریریه مجله رشد آموزش جغرافیاست، در سخنرانی خود مطالب ۹۹ شماره این نشریه را در چند محور مورد بررسی قرار داده بود و آمارهای جالب توجهی ارائه کرد: «براساس آمار، مخاطبان مجله بیشتر زنان هستند اما در زمینه تولید محتوا، مردان پیشی گرفته‌اند. به این ترتیب ۸۷/۵ درصد مطالب را مردان و ۱۲/۵ درصد را زنان تولید کرده‌اند. از ۱۰۲۷ عنوان مقاله در ۹۹ شماره مجله که وضعیت اشتغال نویسندگان آن‌ها مشخص بوده است، ۴۸ درصد را استادان دانشگاه، حدود ۱۷ درصد را معلمان و دبیران، ۲۷ درصد را کارشناسان سازمان‌های مختلف و ۹ درصد را دانشجویان ارائه داده‌اند.

از لحاظ تحصیلات، ۴۶/۵ درصد از نویسندگان مطالب و مقاله‌ها مدرک دکترا، ۳۳/۴ درصد مدرک کارشناسی ارشد و حدود

۲۱ درصد مدرک کارشناسی ارشد داشته‌اند. در زمینه استان محل اشتغال و تحصیل هم باید گفت بر اساس آمارها، ۶۲ درصد مقالات مربوط به استان تهران و البرز هستند. پس از آن‌ها استان‌های آذربایجان شرقی، اصفهان و خراسان (عمدتاً خراسان رضوی) قرار دارند.»

قلمرو موضوعی مقاله‌ها، تعداد صفحات مقالات و سال و فصل انتشار آن‌ها از دیگر محورهای این تحلیل بود. براساس این بررسی، ۵۲/۸ درصد مقاله‌های منتشر شده در ۹۹ شماره مجله تألیفی، ۱۵/۹ درصد ترجمه و ۳۱/۲ درصد سایر نوشته‌ها اعم از کشورشناسی، معرفی کتاب، مجلات علمی و... بوده‌اند.

سیدمهدی موسی کاظمی، مطالب ۹۹ شماره مجله رشد آموزش جغرافیا را به هفت دسته تقسیم بندی و آمارها را براساس این تقسیم‌بندی ارائه کرده است: «۳۷/۸ درصد، مقاله‌هایی با موضوعاتی در قلمرو جغرافیای انسانی، ۲۲/۲ درصد موضوعاتی در قلمرو جغرافیای طبیعی، ۲۴/۵ درصد در زمینه اطلاع‌رسانی هستند. حدود ۲۵ درصد بقیه مقالات و مطالب نیز در موضوعات آموزش، کشورشناسی و عمومی در زمینه تکنیک‌ها و روش‌ها هستند.»

وی در نهایت افزود: «بررسی عنوان‌های مقاله‌ها و مطالب رشد آموزش جغرافیا نشان می‌دهد که این نشریه در طول عمر خود، هم در زمینه تعداد مطالب و هم از لحاظ کثرت نویسندگان و توزیع جغرافیایی آن‌ها مجله پرباری بوده است. جمع‌بندی این بررسی نشان از آن دارد که سهم زنان در ارائه مقاله‌ها بسیار کم است. همچنین، در سال‌های اخیر سهم دانشجویان، معلمان و دبیران در ارائه مقاله‌ها افزایش یافته است. مدرک تحصیلی بیشتر نویسندگان با توجه به گسترش آموزش تحصیلات تکمیلی و ایجاد فرصت برای ادامه تحصیل معلمان و دبیران تغییر کرده است. در حیطه محتوای مقاله‌ها نیز بیش از ۶۵ درصد مقاله‌ها

در حوزه دانش و آموزش جغرافیا بوده‌اند. ضمن اینکه گرایش عنوان‌های مجله به مقالات و مطالب کم حجم بوده است و آنچه بیش از همه اهمیت دارد این است که انتشار مجله در سال‌های اخیر منظم شده است.»

حذف جغرافیا، حذف دل‌بستگی به مرز پر گهر

دکتر مهدی چوپینه مدیر داخلی مجله رشد آموزش جغرافیا است. او که شوخ طبعی‌اش در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی زبانزد است، در سخنرانی کوتاه خود با عنوان «اندر عواقب بی‌مهری به آموزش جغرافیا» هم با زبان و روایت مخصوص به خود، درباره اهمیت دانش جغرافیا و عواقب کم‌توجهی به آن سخن گفت.

وی پس از اینکه نحوه ورودش به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی را با روایتی طنزآمیز توضیح داد، گفت: «حساس می‌کنم در حوزه آموزش جغرافیا نوعی بی‌مهری اتفاق افتاده که باید به آن اشاره کنم. از سال ۱۳۶۴ تا ۱۳۹۱ زمان آموزش جغرافیا کم و کمتر شده است؛ یعنی روزگاری سهم آموزش جغرافیا در برنامه‌های آموزشی دوره‌های مختلف ۱۴ ساعت بود که اکنون به کمتر از ۸ ساعت رسیده است. در نظام‌های آموزشی بین‌المللی و در حوزه آموزش جغرافیا، ۱۸ مهارت جغرافیایی وجود دارد که ما هم می‌بایست تا جای ممکن برخی از این محورها را در برنامه‌های درسی می‌گنجانیم و در بخش‌هایی که امکان آن وجود نداشت، از ابزارهای کمکی، مانند مجلاتی که در اختیار داشتیم، استفاده می‌کردیم.»

مهدی چوپینه در ادامه به اهمیت دانش جغرافیا اشاره کرد و افزود: «محور مکان، مردم و محیط برای ایجاد بصیرت در مخاطبان تنها از طریق دانش جغرافیا اتفاق می‌افتد. البته اگر

بسترسازی می‌کند و اساساً یکی از محورهای مهم در این زمینه است. این مجله رابطه‌ای متقابل میان برنامه درسی و حوزه مطبوعات برقرار می‌سازد و امر اطلاع‌رسانی در حوزه برنامه درسی را تسهیل می‌کند. علاوه بر این، از طریق این مجله نظرسنجی‌ها و نیازسنجی‌هایمان را با سطح اطمینان بالاتری انجام می‌دهیم. در نهایت این مجله تا جایی که بتواند به نیازها و خواسته‌های معلمان پاسخ می‌دهد.»

آموزش جغرافیا، سرمایه‌گذاری برای فردا

آغاز فعالیت دکتر سیاوش شایان در مجله رشد آموزش جغرافیا به سال ۱۳۶۴ برمی‌گردد؛ یعنی زمانی که او به‌عنوان نماینده دبیران جغرافیای کشور در جلسه هیئت تحریریه این فصل‌نامه شرکت کرد و به این ترتیب از زمان انتشار شماره دوم مجله، کار خود را به‌عنوان عضو هیئت تحریریه آغاز کرد. او که اکنون سردبیری این مجله را برعهده دارد، پس از قدردانی از دست‌اندرکاران سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی برای همکاری گسترده در انتشار مجله رشد آموزش جغرافیا، در سخنانی به تحلیل محتوای ۹۹ شماره مجله در حوزه آموزش جغرافیا و نیز اسناد بین‌المللی و جهانی این حوزه پرداخت و گفت: «در نخستین شماره فصل‌نامه، مطلبی درباره ارزش‌ها و اهداف آموزش جغرافیا منتشر شده است. این مطلب از کتابی که یونسکو به‌عنوان دستورالعملی برای آموزش جغرافیا و برای همه کشورهای جهان منتشر کرده بود، برگرفته شده است.

از دیگر اسناد بالادستی جغرافیا که جنبه جهانی دارد و ما نیز در مجله به آن پرداخته‌ایم، منشوری است که اغلب کشورهای آن استفاده می‌کنند و ما نیز در شماره ۴۰ مجله این منشور را معرفی و بررسی کرده‌ایم.

دانش‌آموزان این مهارت‌ها را کسب نکنند، اتفاق مهمی نمی‌افتد و فقط این دانش‌آموزان دیگر افراد کاملی نیستند و نمی‌توانند به بسیاری از چیزهایی که در اطرافشان می‌بینند، واکنش مناسب نشان دهند. همچنین ممکن است فرصت‌های شغلی دنیا کمتر نصیب بچه‌های ما شود؛ چراکه دانش جغرافیا به‌عنوان یک دانش مکمل، بصیرت و بینشی را که مکمل دانش است فراهم می‌کند.» مدیر داخلی مجله رشد آموزش جغرافیا به عواقب کم‌توجهی به دانش جغرافیا اشاره کرد و ادامه داد: «اگر به جغرافیا بی‌مهری کنیم، نقشه‌های ذهنی بچه‌های ما مغشوش می‌شود و در نتیجه آن‌ها توانایی کمتری خواهند داشت. علاوه بر این، هویت ملی و دینی محصولات نظام آموزشی ما کم‌رنگ می‌شود. بچه‌های امروز به دلیل وجود امکانات فناورانه و شبکه‌های اجتماعی، درون‌گراتر شده‌اند و در نتیجه در جامعه کمتر با هم تعامل دارند. شاید آموزش جغرافیا بتواند بخشی از این خلأ را جبران کند.»

چوبینه تأکید کرد: «اگر جغرافیا را از برنامه آموزشی حذف کنیم، دانش‌آموزان نسبت به مرز پر گهر بی‌تفاوت می‌شوند. حذف جغرافیا یعنی حذف دل‌بستگی به خاک، حذف سرزمین، رواج بی‌وطنی و شاید هم شیوع جهان‌وطنی. حذف جغرافیا از ادبیات آموزشی، حذف دانش اولیه بشر است؛ چراکه عمر جغرافیا همپای ظهور یا حضور انسان بر کره خاکی است. بدون جغرافیا ما مثل آدم‌های ماشینی خواهیم بود که خوب می‌خوانیم، خوب حساب می‌کنیم اما معلوم نیست بتوانیم تشخیص دهیم که در کجا قرار داریم.»

وی در ادامه به نقش مجله رشد آموزش جغرافیا اشاره کرد و آن را بخشی از بسته آموزشی دانست و گفت: «مجله رشد آموزش جغرافیا بخش اصلی و جدایی‌ناپذیر بسته آموزشی خواهد بود. بدون تردید این مجله، برای برنامه‌های درسی جدید در حوزه جغرافیا

جغرافیا؛ بستر تقویت هویت ملی

حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر محی‌الدین بهرام محمدیان، رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، به‌عنوان آخرین سخنران مراسم نکوداشت انتشار صدمین شماره مجله رشد آموزش جغرافیا، بر ظرفیت دانش جغرافیا در شکوفایی فطرت در زمینه ارتباط با خود، خلق، خلقت و خدا تأکید کرد و گفت: «همه درس‌ها باید بر اساس برنامه درسی ملی و سند تحول آموزش و پرورش جایگاه منطقی خود را پیدا کنند. در جدول ساعات درسی هم به دنبال پر بها یا کم بها بودن عنوان درسی نیستیم. من معتقدم ما می‌توانیم به عناصر هویت‌ساز در ابعاد مختلف توجه کنیم؛ یعنی از بستر درس‌های دیگری مانند ادبیات برای آموزش مفاهیم جغرافیایی استفاده کنیم.

جدول ساعات درسی در هفته، عناوین و حوزه‌های یادگیری مشخص است. باید مطالب را به‌گونه‌ای توزیع کنیم که همه آن‌ها منتقل شوند. بنابراین، نخستین درخواستم از همکارانمان در مجله رشد آموزش جغرافیا این است که به ظرفیت‌های برنامه درسی ملی در آموزش جغرافیا توجه داشته باشند.»

وی در ادامه گفت: «رویکرد ما در برنامه درسی ملی و سند تحول بنیادین در آموزش و پرورش این است که دانش‌آموزانمان به مرحله‌ای از حیات طیبه برسند؛ یعنی نوعی زندگی که شایسته زیست انسانی و اسلامی هر فرد ایرانی باشد. رویکرد این برنامه و سند نیز شکوفایی فطرت است؛ به‌طوری‌که پنج عنصر تفکر، ایمان، اخلاق، عمل و علم در ارتباط با چهار عنصر خدا، خود، خلق و خلقت ارتقا پیدا می‌کنند.

بستر طبیعی و معقول این چهار عنصر دانش جغرافیاست؛ یعنی ارتباط با خدا، خلق، خلقت و خود به‌طور طبیعی در دانش جغرافیا اتفاق می‌افتد. در هیچ قسمت از جغرافیا به این عناصر بی‌توجهی

برخی دیگر از مطالبی که ما به‌عنوان سند بالادستی به آن نگاه می‌کنیم، درباره پیوستگی جغرافیا و آموزش آن است. این موضوع، تحت عنوان شناخت‌شناسی علم جغرافیا در چند شماره مجله به صورت دنباله دار چاپ شده است تا بتوانیم در آموزش جغرافیا از آن استفاده کنیم.

علاوه بر این‌ها در مقیاس پایین‌تر، به برنامه‌های درسی کشورهای مختلف توجه کرده‌ایم. به این ترتیب که در چند شماره به بررسی تطبیقی آموزش جغرافیا در کشورهای مختلف مانند آلمان، آمریکا، برزیل، هند و مصر پرداخته‌ایم.

آسیب‌شناسی آموزش جغرافیا نیز از دیگر موضوعاتی است که ما در مجله به آن توجه کرده‌ایم. مقالاتی در باب آموزش جغرافیا در کشور، تحلیل کتاب‌های درسی‌مان در این زمینه، تحلیل برنامه درسی و مشکلات پیش‌رو، همه و همه مورد بحث و بررسی قرار گرفته‌اند. البته ما در این زمینه خود را به آموزش و پرورش محدود نکرده‌ایم بلکه به این فکر بوده‌ایم که تولیدات‌مان در حد تحصیلات دانشگاهی هم باشد. بنابراین، به موضوعات دانشگاهی هم در مطالب و هم در سرمقاله‌ها پرداخته‌ایم.»

سردبیر مجله رشد آموزش جغرافیا در انتها اهمیت دانش جغرافیا و نقش آن در تقویت حس میهن‌پرستی را یادآور شد و افزود: «آموزش جغرافیا سرمایه‌گذاری برای فرداست، هدر دادن پول نیست. ما هویت ملی خود و دل‌بستگی به این آب و خاک را به‌وسیله این دانش تقویت می‌کنیم. هر قدر که در برنامه درسی برای دانش جغرافیا ارزش و اهمیت قائل باشیم، نتیجه آن را خواهیم دید. در واقع، آینده کشور را دانش‌آموزان می‌سازند؛ دانش‌آموزانی که به کشور خود علاقه دارند. پس سعی کنیم از این طریق به آینده کشور خود کمک کنیم.»

نمی‌شود. به همین دلیل، هم‌اکنون شاهد زیرمجموعه‌هایی مانند جغرافیای انسانی، جغرافیای سیاسی و جغرافیای طبیعی هستیم. پس، اگر هوشمندانه عمل کنیم و از ظرفیت برنامه‌دستی ملی استفاده لازم را در زمینه دانش جغرافیا ببریم، حتماً به عناصر هویت‌ساز در این دانش دست پیدا خواهیم کرد.»

رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی در ادامه به کتاب‌های استان‌شناسی و تأثیر آن‌ها بر تقویت هویت ملی پرداخت و گفت: «یکی از کارهای مثبتی که در این سال‌ها به همت سازمان اتفاق افتاد، تدوین کتاب جغرافیای استان بود که بعدها به استان‌شناسی تغییر نام داد. من اعتقاد داشتیم با ارائه درس استان‌شناسی هم هویت ملی را تقویت می‌کنیم و هم دریچه‌ای به سوی شناسایی اقوام و هویت‌های استانی و قومی مان باز می‌کنیم. کتاب جغرافیای استان علاوه بر اینکه با سرود ملی جمهوری اسلامی ایران و پرچم مقدس کشورمان آغاز می‌شود، همه‌شناسه‌ها و شاخصه‌های هویت ملی را در خود جای داده است و در عین حال به جایگاه و ارزش همه اقوام ایرانی می‌پردازد. این نشان می‌دهد که درس‌های جغرافیا و استان‌شناسی ما بسیار غنی هستند و ما باید بتوانیم از ظرفیت آن‌ها استفاده کنیم.»

توجه به نیازهای آموزگاران در فصل‌نامه رشد آموزش جغرافیا از دیگر نکاتی بود که حجت‌الاسلام محمدیان بر آن تأکید کرد: «در مقاله‌های علمی باید به نیازهای معلمان توجه کنیم و مطالبی روزآمد را به آن‌ها ارائه دهیم. تعداد صفحات کتاب‌های درسی و ساعات آموزشی ما محدود است اما می‌توانیم در مجلات آموزشی مان، به خصوص در مجلات رشد، دانش مخاطبان خود را گسترش دهیم و اطلاعات جدیدی را به آن‌ها ارائه کنیم.»

تولید و تدوین مجلات رشد دانش آموزی توسط فصل‌نامه‌های تخصصی نیز پیشنهادی بود که حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر

محمی‌الدین بهرام محمدیان در آخرین سخنانش به آن اشاره کرد: «ما می‌توانیم در حوزه مجلات تخصصی رشد که مخاطبان اصلی آن‌ها دانش‌آموزان نیستند هم ضمیمه‌های دانش‌آموزی تولید کنیم. دست‌اندرکاران مجله‌هایی مانند رشد آموزش فیزیک، جغرافیا و ریاضی که مخاطبان اصلی آن‌ها معلمان هستند، اگر احساس می‌کنند مطالب مفیدی برای دانش‌آموزان دارند می‌توانند در کنار مجله، ضمیمه‌های دانش‌آموزی تولید کنند. علاوه بر این، می‌توانند به انتشارات مدرسه مأموریت دهند که این دانش را در قالب بسته‌های آموزشی تولید کند تا دانش‌آموزان در مطالعات آزادشان از آن‌ها استفاده کنند. همچنان‌که پایگاه ملی رشد نیز می‌تواند در این زمینه فعالیت کند.»

تقدیر از همراهان رشد آموزش جغرافیا

مهم‌ترین هدف از برپایی مراسم نکوداشت انتشار صدمین شماره مجله رشد آموزش جغرافیا، تقدیر از همه افرادی بود که بیش از ۲۷ سال با مجله رشد آموزش جغرافیا همراه و همگام بوده‌اند. کسانی همچون «محمدحسن گنجی»، «حسین شکویی»، «مصطفی مؤمنی»، «وحید شیخ‌الاسلامی» و «حسن وحدانی تبار» که از آن‌ها در این مراسم یاد شد.

تقدیر از دکتر عزت‌السادات نقاشیان، دکتر شوکت مقیمی، دکتر عباس سعیدی، دکتر ناهید فلاحیان، منصور ملک عباسی، دکتر عبدالرضا افتخاری، دکتر اصغر نظریان، دکتر سیدمهدی موسی کاظمی، دکتر محمد بای، کوروش امیری‌نیا، تقی گشتاسبی، مهندس سبحان، مهندس سعید بختیاری، زهره صداقت‌زاده، بهروز خاماچی و محمود مافی به پاس خدمات آن‌ها بخش دیگری از مراسم بود.

در بخش دوم تقدیر از همکاران مجله رشد آموزش جغرافیا،

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی از چهار تن از کسانی که نقش بسزایی در جریان انتشار ۱۰۰ شماره مجله داشته‌اند، تقدیر کرد. به این ترتیب، تندیس ویژه سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی به «دکتر عبدالرضا فرجی‌راد»، «دکتر بهلول علیجانی»، «دکتر سیاوش شایان» و «دکتر مهدی چوبینه» اهدا شد.